

(1910—1975)

Hódmezővásárhelyen született, az egyetemet Szegeden végezte, Sik Sándor tanítványa volt. Három éven át gyakornok a szegedi egyetemen. 1942-ben Budapestre került, ahol könyvkiadónál és szerkesztőségekben dolgozott. Lektor volt az Athenaeumnál, majd 1945 után az Új Idők könyvkiadóvállalatnál. Cikkei, esszéi, kritikái az *Erdélyi Helikonban*, a *Diáriumban*, a *Pászortűzben*, a *Sorsunkban*, a *Vigiliában*, valamint Zilahy Lajos folyóiratában, a *Hídban* jelentek meg. Az ötvenes években műszaki munkát végzett könyvkiadónál. Legtermékenyebb időszaka az a néhány esztendő volt, amikor a budapesti *Látóhatár* szerkesztőségében dolgozott a lap megszűntéig, 1971-ig. Tehetséggel, lelkesedéssel, szeretettel végezte segéd szerkesztői munkáját. Nem kis része volt abban, hogy a külföldi magyarok számára készülő folyóirat elevenen, frissen és színvonalasan képviselte a hazai irodalmat.

Élete nagyobb felét tehát a fővárosban élte le, de érzelmileg nem szakadt el szülőkebb pátriájának és szegedi éveinek irodalmi hagyományaitól. Huszonhét éves korában antológiát állít össze *Szeged a régi magyar irodalomban* címen, a Juhász Gyula összegyűjtött verseinek első poszthumusz kötetei is az ő nevéhez fűződnek. Utószavakat írt Móra Ferenc műveire, vásárhelyi vonatkozású etnográfiai kötetet szerkesztett. Főműve pedig az a sokoldalú és gazdag szöveggyűjtemény (*Juhász Gyula 1883—1937*), amely korabeli vallomások, életrajzi dokumentumok, tanulmányok és korabeli kritikák alapján mutatja be a költő életét és pályáját. Ez a fontos kötet szaktudományunk egyik nélkülözhetetlen forrásmunkája.

Vargha Kálmán

Rákóczi Művei kritikai kiadása megindulásáról

Rákóczi fejedelem tényleges politikai, államszervezői tevékenységének és irodalmi munkásságának elmélyültebb megismerését, a társadalmi gondolat és nemzeti művelődés eredőinek a korai felvilágosodással összefüggésben történő vizsgálatát, az író Rákóczira vonatkozó marxista tanulmányokat, a feldolgozó és értékelő munkát régóta késlelteti a forrás- és szövegkiadások hiánya, a fejedelmi kuruc kancellária s levéltári iratok határainkon belüli s túli szétszórtsága. Legérzékenyebben Rákóczi művei kiadásának évszázados megoldatlansága. Két és fél évszázad óta — csak kevesek által ismert — kéziratban maradt munkák, jobbára elavult kiadások s némely megbízhatatlan fordítások, itthon csupán mikrofilmen hozzáférhető szerzői kéziratok, a kutatások nehézsége, egyenetlensége — íme, ez jellemzi a jelenlegi helyzetet. A szerző halála után a Rákóczi-kéziratok viszontagságos sorsa, majd a bécsi cenzúra tilalma, azután a feudális-konzervatív akadémiai körök tudománypolitikája és tudós generációk mulasztása következtében alakult ki ez a tarthatatlan állapot.

A Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottsága 1875-ben tervbe vette II. Rákóczi Ferenc összes munkáinak kiadását, de egy év múlva lemondott erről a tervéről, s csak az Archivum Rákóczianum csonka sorozata valósult meg belőle. A felszabadulás után az ötvenes—hatvanas években szintén fölmerült Rákóczi egyes művei kiadásának gondolata, de megoldatlan belső viták miatt a megvalósulásig nem jutott el.

A jelenlegi vállalkozás méretei szerényebbek: ez év folyamán megalakult szerkesztő bizottság (*Benda Kálmán, Esze Tamás, Gyenis Vilmos, Heckenast Gusztáv, Hopp Lajos* sorozatszerkesztő, *Köpeczi Béla* szerkesztő bizottsági elnök, *R. Várkonyi Ágnes* sorozatszerkesztő) tervei realisabbak. A tervezett Rákóczi-kiadás nem terjed ki a szerző összes műveire. Rákóczi Műveinek kritikai kiadása a főművekre s jórészt hozzáférhetetlen francia és latin nyelvű kéziratok és magyar fordításuk szövegének tudományos igényű kiadására korlátozódik. Az akadémiai új Rákóczi-sorozat kötetei főbb nyelvűek lesznek, attól függően, hogy a szerző az alapszöveget csak latinul (*Confessio, Meditationes Anni 1723*), csak franciául (*Mémoires, Réflexions...*) vagy mindkét nyelven (*Meditationes — Méditations, Tractatus de potestate — Traité de la puissance, Admonitiones — Decrets, Aspirations — Aspirations*) írta. Az utóbbi esetben a keletkezéstörténet menete, a szerzői időrend dönti el, hogy a magyar fordítás a latin vagy a francia változattól készül-e.

Rákóczi Művei kritikai kiadásának tervezete az 1973. évi együttes vitaüléseken elfogadott javaslat és előzetes megbeszélések alapján 1974 tavaszára elkészült, s május 3-án az MTA Szövegkiadási Bizottsága elé került. A javaslat-tervezetet a szerkesztő bizottság elnöke és a sorozatszerkesztők terjesztették elő. A vitában részt vettek: *Nagy P., Klaniczay T., Stoll B., Benda*

K., Gyenis V., Éder L., Kiss J., Gábor E., Köpeczi B., Hopp L. Az elvi és gyakorlati textológiai kérdéseket érintő eredményes és igen hasznos eszmecsere után elfogadott tervezet leszögezi, hogy Rákóczi Műveinek kiadása az akadémiai textológiai szabályzat elveinek szem előtt tartásával készül. A kiadás alapjául az író sajátkezű, saját kézjeggyel ellátott kéziratok, ill. ezek mikrofilmjei, variánsul pedig korabeli kéziratmásolatok szolgálnak. A hiteles (de modern központozású és helyesírási) alapszöveg, a lapalji szövegkritikai jegyzetek, a kutatási eredményeket kritikailag összefoglaló, megbízható szakszerű és kötetenként két lektor által átvizsgált és szükség szerint különböző specialistákkal átnézetett, mértéktartó jegyzetapparátussal (magyar és francia nyelvű jegyzetekkel) ellátott öt-, esetleg hatkötetes Rákóczi-sorozat a további kutatások szilárd bázisául szolgál. A tárgyi apparátus tartalmazza a kiadás módszeréről és elveiről szóló általános bevezetést, az egyes kötetek kiadási módszerével kapcsolatos útbaigazítást, továbbá kötetenként a kézírathagyományra, a kéziratok sorsára, írásmódjára, egyesek kiadástörténetére, keletkezéstörténetére vonatkozó tömör összegezéseket is.

Az irodalomtörténészek, historiográfusok és más specialisták együttműködésével megvalósítandó Rákóczi-kiadás irányító, sorozatszerkesztési, sajtó alá rendezői, fordítói, szaklektori és speciális lektori munkálatainak közös gondja, a hosszú távú, mintegy évtizedes (1974–1984) akadémiai textológiai vállalkozás ügye, a Szövegkiadási Bizottság jóváhagyása után, a Rákóczi Művei kritikai kiadás szerkesztő bizottságának hatáskörébe került. A továbbiakban a Köpeczi B. elnöketével működő és a sorozatszerkesztők által „koordinált” szerkesztőség hivatott a Rákóczi-sorozat kiadási és lektori munkálatai közben fölmerülő elvi problémák tisztázására. A szerkesztő bizottság szükség esetén a Szövegkiadási Bizottsághoz fordul (amelynek évenként röviden beszámol a munka állásáról).

A szerkesztő bizottság június 18-i ülésén hozzálatott a körültekintően kimunkált „ütemterv” megvalósításához. Napirendre kerültek az I. kötet (Mémoires — Emlékiratok, sajtó alá rend. Köpeczi B.) előkészítésének problémái, amelynek 1975 első feléig el kell készülnie, hogy az évfordulóra sorozatnyitó kötetként megjelenhessen. Az első kötet szaklektorai Benda K. és R. Várkonyi Á., speciális hadtörténeti szempontból Perjés Géza lektorálja. Az Emlékiratok (átdolgozott) magyar fordítását Vas István készíti el. — További lépésként, az első kötet folyamatos előkészítése mellett, a II. kötet (Confessio — Vallomások) kérdései kerülnek a szerkesztő bizottság elé. Sajtó alá rendezője R. Várkonyi Á. Javaslatba került szaklektorai Tolnai G. és Hopp L., speciális (filozófiai, teológiai, latin irodalmi stb.) szempontból átnézi Bán I., Esze T., Mátrai L. és Mezei L. Magyarra fordítása még megoldandó nehéz feladat.

A következő kötetek előkészítésének megindítására folyamatosan kerül sor 1975-ben. A III. kötet sajtó alá rendezését Gyenis V. és Szörényi L. vállalták; a IV. kötetét Köpeczi B., az V. kötet sajtó alá rendezését Hopp L. és Szörényi L. végeznék, Bán I., Benda K., Mezei L., Tarnai A. és mások lektori közreműködésével. Egy esetleges VI. kötetben Rákóczi kisebb munkái, hazai publicisztikai írásai, kiáltványai, diplomáciai dialógusai, katonai fejtegetései, beszédei, előterjesztései, imádságai, versei, emigrációban írt politikai emlékiratai stb. egybegyűjtve kerüljenek kiadásra. Ehhez Esze Tamás több évtizedes kutatómunkája adna támaszt. Az egyes kötetek szaklektori, speciális lektori, fordítói, nyelvi lektori, szakértői „gárdá”-jának kialakulása az előrehaladott munk kövételmenyeitől, az egyes sajtó alá rendezők elgondolásától s a szerkesztő bizottság véleményétől, ill. a szakemberek hajlandóságától függ.

A rendkívül munkaigényes, komplex témájú kötetekből álló sorozat szövegkiadási munkálatai alapvető feltételeinek és folyamatosságának biztosítására akadémiai céltámogatásra van szükség. Az MTA Társadalomtudományi Főosztálya által biztosított anyagi támogatás felhasználásának ellenőrzéséről — az egyes kötetek sajtó alá rendezőinek felügyeletével — az Irodalomtudományi Intézet XVIII. századi osztálya gondoskodik. Az MTA I. és II. Osztálya támogatásával megindult Rákóczi-sorozat tervtémája 1974-től belekerült az érvényben levő ún. közép-távú (1972–1975) állami intézeti kutatási programba, a Történettudományi Intézet I. Magyar osztálya, ill. a XVIII. századi osztály tudományos tervébe, s folytatólag átkerül a következő (1976 utáni) tervidőszak programjába is. Így az egyes kötetek elkészülési sorrendben s megfelelő időben átkerülnek a távlati intézeti kiadványtervből az Akadémiai Kiadó éves kiadási tervébe. Rákóczi Műveinek kritikai kiadása évszázados késéssel, kb. egy évtizedes koncentrált erőfeszítés vállalásával, az MTA és az Akadémiai Kiadó támogatása, a Történettudományi Intézet I. Magyar osztálya és az Irodalomtudományi Intézet XVIII. századi osztálya összefogása révén, egyetemi szakemberek, a Rákóczi-kor kutatóinak segítségével, egyetértésével a megvalósulás kezdeti, de biztató szakaszába jutott.

A Rákóczi-szabadságharc és kuruc emigráció történeti-társadalmi, ill. művelődéstörténeti szempontú kutatása szerény módon, váltakozó intenzitással folyt az elmúlt három évtizedben. Pedig a jelentőségéhez képest meglehetősen feltáratlanul maradt terület nemzeti, társadalmi, állami, kultúrhistoriai problematikája szorosan összefügg a XVII. és XVIII. század fordulójára körüli évtizedekkel, a nemzeti abszolutizmus kérdéskörének, a magyarországi s kelet-közép-európai korai felvilágosodás széles medrű fejlődési folyamatának tanulmányozásával. Az újra

erőteljesebbé vált Rákóczi-kori munkálatok arra hivatottak, hogy előkészítsék a kuruc függetlenségi háború és emigráció hiteles történetének megírását, előtérbe helyezték eszmetörténeti összefüggéseinek vizsgálatát, európai vonzásoköreinek pontosabb meghatározását, elősegítsék a kulturális és irodalmi fejlődés szakaszainak tisztázására, a késői barokk irodalmi tudatára, irodalomelméleti kérdéseire, különösen műfajaira, nyelvi és stílustörténeti problémáira, a periodizációra stb. irányuló újabb kutatásokat.

Azon túlmenően, hogy a Rákóczi-szabadságharc és kuruc emigráció kutatása a magyar felvilágosodást megelőző mintegy fél évszázad feltárásának hatókörébe tartozik, különös hangsúly esik a Rákóczi-korszak politikai, szellemi, irodalmi örökségének a későbbi hazai fejlődéstörténet szemszögéből történő tanulmányozására. A magyar történelem és művelődéstörténet egy kiemelkedő időszakának a történeti fejlődésben elfoglalt helyéről van szó, s mindarról, amit a Rákóczi-hagyomány a következő évszázadokban — a XVIII. századi parasztmozgalmakban, a felvilágosodás, a romantika, a reformtörekvések idején s 1848 előkészítésében, a magyar történelem különböző szféráiban, a XVIII. és XIX. század közgondolkodásában, a XIX. és XX. század fordulója körül — egészen napjainkig betöltött. A lezáratlan viták fölélesztésével, a nem egynemű Rákóczi-hagyomány differenciált tanulmányozásával, a kuruc fejedelem örökségének ápolásával szocialista kultúránk csak gazdagodni fog. Rákóczi Művei kritikai kiadása munkálatainak megindulása kezdeményező hozzájárulás a fejedelem születése közelgő 300. évfordulója méltó megünneplésének előkészületeihez.

Hopp Lajos

Konferencia a magyar—orosz, magyar—ukrán irodalmi kapcsolatokról

A Magyar—Szovjet Baráti Társaság Országos Elnöksége mellett működő orosz nyelv- és irodalomtanárok országos szekciója (MAPRJAL) 1975. február 24—25-én, Budapesten az MSZBT Gorkij fasori székházában a címben jelzett témáról rendkívül színvonalas konferenciát rendezett. A résztvevők Budapest, Eger, Nyíregyháza, Szeged, Pécs és Szolnok russisztái, ukrainistái közül kerültek ki, egyetemi és főiskolai előadók mellett neves műfordítók, szerkesztők, könyvtárosok, tudományos kutatók és egyetemi hallgatók adták elő 10—15 perces előadások keretében kutatásaik újabb eredményeit, melyeket élénk vita követett.

Az MSZBT nevében Nagy Mária főtítká, az MTA I. Osztályában Hadrovics László köszöntötte a konferenciát. Ezután hangzott el Sziklay László bevezetője, amely az orosz—magyar, illetve az ukrán—magyar irodalmi kapcsolatok tágabb érvényű, keletközép-európai jellegű tanulmányozására buzdított. A többi ülészak szakciókban zajlott le: tipológiai, kapcsolat-történeti, illetve műfordítási szakciókra oszlott a konferencia. A tematika rendkívül szerteágazó, időben igen jelentős szakaszt ígért: több előadás foglalkozott az orosz és a magyar felvilágosodás párhuzamos vonásaival, a romantika orosz és magyar költészetével, történet-szemléletével, a dualizmus és a századforduló kapcsolataival, Ady és Blok párhuzamos vizsgálatára is sor került. Tartalmas előadás mutatta be az ifjú Lukács György és az orosz formalisták elméleti rendszerében központi helyet elfoglaló forma kategóriájának értelmezését. Sok szó esett a fordítás-irodalom értékeléséről: Szabó Lőrinc Tyutcsjev-tolmácsolásai, az orosz Radnóti-kötet elemzése mellett a mai szovjet irodalom kiemelkedő képviselői (pl. Ajtmatov és Nagibin) magyar megszólaltatásának problémáira is fény derült.

A jól rendezett konferencia több általános tanulsággal szolgált a komparatiztika művelőinek, s újabb ösztönzést adott e tudományág kutatására. Az ülészak elnöki tisztét ellátók (Elbert János, Rab Zsuzsa, Péter Mihály, H. Lukács Borbála, Fenyvesi István, Scher Vera, Szöke György) egybehangolt tevékenysége hozzájárult a konferencia sikeréhez.

F. I.